

Dr. Ante Starčevića 24, 43 000 Bjelovar,
e-mail: tsbj@ss-tehnicka-bj.skole.hr,
www.ss-tehnicka-bj.skole.hr
telefon: 043/244 -721; 043/242-139

AKCIJSKO ISTRAŽIVANJE:

ŠKOLSKA KLIMA I SUKOBI U ŠKOLI

Provele anketiranje učenika i obradile podatke:

Martina Lukačić, mag. psy.

Sandra Hermanović, prof. pedagogije

1.lipanj 2021.

1. UVOD

U životu svakog učenika škola ima jednu od najznačajnijih uloga. Velik je dio odrastanja svakog djeteta, u školi se stvaraju i razvijaju međuljudski odnosi te je škola uvelike povezana s formiranjem djetetove ličnosti. Budući da škola utječe na pojedinca i njegov život, vrlo je važno njezino funkcioniranje i funkcioniranje njezinih čimbenika (Rončević, Beno i Vukelić, 2018).

Školska klima važan je čimbenik povezan s funkcioniranjem škole kao zajednice. Više je definicija školske klime, pa tako Grgin (1997) navodi kako školska klima podrazumijeva uvjete u kojima se provodi učenje i poučavanje, a Vrgoč (1997) školsku klimu opisuje kao spektar odnosa između nastavnika, učenika i svih zaposlenika škole. Kvalitetni odnosi među zaposlenicima škole, poticanje razvoja i profesionalnog interesa te poticanje kreativnosti i slobode izražavanja školsku klimu čine poticajnom. Nadalje, školska klima zasniva se na tome kako osoblje škole i učenici percipiraju školsko okruženje. Pritom se školsko okruženje može percipirati kao poticajno za rast i razvoj svakog pojedinca i želju za uključenost u brojne aktivnosti škole ili pak kao demotivirajuće okruženje koje dovodi do pasivnosti pojedinaca (Puzić, Baranović i Doolan, 2011).

Razlikujemo pet dimenzija školske klime, a to su sigurnost - pravila, norme, fizička i socijalno-emocionalnu sigurnost, odnosi - poštivanje raznolikosti i socijalna podrška, potom učenje i poučavanje – socijalno, emocionalno, etičko i građansko učenje te potpora u učenju, institucionalna okolina – okruženje, resursi i materijali, te procesi unapređenja škole. Pri usmjeravanju na procjenu školske klime od strane učenika ispituju se dimenzije sigurnosti, odnosa i učenja i poučavanja. Školska se klima uglavnom procjenjuje kroz percepciju nastavnika, a nešto rjeđe kroz percepciju učenika (Rončević, Beno i Vukelić 2018; prema Thapa, Cohen, Guffey i Higgins-D'Alessandro, 2013).

Neka su istraživanja utvrdila postojanje povezanosti između školske klime i drugih karakteristika, pa je tako nađena pozitivna povezanost između povoljne školske klime i motivacije učenika, rješavanja problema, usmjerenosti na zadatke i ozbiljnosti u učenju (Baranović, Domović i Štirbić, 2006; prema Lunnenburg, 1983), ali i na učenje kognitivnih vještina (Baranović, Domović i Štirbić, 2006; prema Purkey i Smith, 1983). Nadalje, pozitivna školska klima utječe i na emocije i ponašanje učenika, ali i na njihovo psihičko i fizičko zdravlje (Rončević, Beno i Vukelić, 2018; prema Cohen i sur., 2009). Nadalje,

pozitivno školsko ozračje dovodi i do pozitivnijih međuljudskih odnosa i preveniranja nasilja među vršnjacima (Rončević, Beno i Vukelić, 2018; prema Thapa i sur., 2013).

Khoury-Kassabri, Benbenishty i Ashtor (2004) govore upravo o važnosti međuljudskih odnosa u školskoj klimi te navode kako pozitivni odnosi između nastavnika i učenika dovode do veće privrženosti učenika školi. Učenici koji svoje nastavnike percipiraju kao prijateljski raspoloženim osobama i kao osobe koje se prema njima odnose s poštovanjem imaju pozitivnije odnose s drugim učenicima te veći osjećaj pripadnosti školi (Smontara, 2008). Osim odnosa između nastavnika i učenika, jednako je važan i odnos među učenicima. Upravo pozitivni odnosi s drugim učenicima čine djecu zadovoljnima i ispunjenima te dovode do bolje prilagodbe. Kvalitetniji odnos između učenika dovodi do većeg međusobnog poštovanja, slušanja, uvažavanja mišljenja i pomaganja. Istraživanja školske klime na hrvatskom uzorku učenika pokazala su kako većina učenika pozitivno percipira kvalitetu odnosa s nastavnicima, kao i osjećaj sigurnosti u školi. Ipak, jedan dio učenika negativnije percipira kvalitetu odnosa s nastavnicima što upućuje na doživljavanje nepovoljne školske klime za dio učenika (Knežević i Baradić, 2004; Kudek Mirošević, 2013). Nadalje, većina djece tijekom svog školovanja iskusi i probleme u vršnjačkim odnosima koje uglavnom brzo riješe. Međutim, neki učenici ne uspijevaju pronaći prijatelje i osjećaju se usamljeno (Buljubašić-Kuzmanović, 2010) te također nerijetko mogu iskusiti nasilne oblike ponašanja.

Vršnjačko nasilje može se definirati kao situacija u kojoj je osoba opetovano i trajno izložena nekim nepoželjnim postupcima od strane jedne ili više drugih osoba, a kriteriji za definiranje istog su višestruki – namjerno nanošenje ozljeda drugoj osobi, namjerno nanošenje ozljeda ponavlja se i trajno je te postoji asimetričan odnos u snazi između žrtve i počinitelja nasilja (Olweus, 1998). Upravo izloženost nasilju u školi može povećati vjerojatnost depresije i socijalne izolacije žrtve (Puzić, Baranović i Doolan, 2011), ali i utjecati na kvalitetu nastave budući da se nastavnici ne mogu posvetiti poučavanju nego rješavanju sukoba među učenicima (Puzić, Baranović i Doolan, 2011). Gledajući rezultate istraživanja na učenicima iz Hrvatske, u istraživanju provedenom na učenicima osnovnih škola čak 27% učenika koji su sudjelovali je doživjelo jedan od oblika nasilja u školi (Karlović, 2006), u istraživanju koje su proveli Pregrad i sur. (2007) 10% je žrtava nasilja, dok je u istraživanju koje su proveli Velki i Vrdoljak (2013) čak 31% učenika izjavilo da doživljavaju vršnjačko nasilje.

Na pojavu nasilnih oblika ponašanja između učenika utječe negativna školska klima. Naime, Holtappels i Meier (2000) navode kako potreba za prilagodbom i negativni međuljudski odnosi utječu na devijantno ponašanje, da manjak interesa od strane nastavnika,

kao i dosada i averzija prema školi utječu na pojavu nasilja u školi. Također, navode da pozitivni socijalni odnosi, uključenost nastavnika te jasna školska pravila dovode i do manje nasilja u školama. Najkonzistentniji prediktor za pozitivno školsko okruženje i izostanak nasilja su odnosi između nastavnika i učenika, dok je akademsko postignuće slabiji prediktor pojave nasilja u školi (Baranović, Domović i Štirbić, 2006; prema Lindstrom Johnson, 2009).

Cilj ovog rada bio je ispitati percepciju učenika o nekim elementima školske klime, točnije percepciju odnosa među učenicima i osjećaja pružene podrške učenicima od strane nastavnika, kao i povezanost elemenata školske klime s doživljavanjem vršnjačkog nasilja.

2. PROBLEMI I HIPOTEZE

P1: Ispitati percepciju školske klime s obzirom na spol učenika.

P2: Ispitati razlike u percepciji školske klime s obzirom na doživljeno vršnjačko nasilje u školi.

P3: Ispitati povezanost doživljavanja vršnjačkog nasilja i školske klime.

H1: Učenici školsku klimu percipiraju kao pozitivnu, odnosno procjenjuju visoku suradnju među učenicima i podršku od strane nastavnika te niske konfliktno odnose među učenicima. Pritom, nema razlika u percipiranju školske klime s obzirom na spol učenika i razred koji pohađaju.

H2: Postoji razlika u percipiranju školske klime učenika s obzirom na doživljeno vršnjačko nasilje u školi. Učenici koji izvještavaju o doživljenom vršnjačkom nasilju percipirat će nastavničku podršku učenicima nižom te suradničke odnose među učenicima lošijima od učenika koji nisu doživjeli vršnjačko nasilje, dok će procjenjivati konfliktno odnose među učenicima kao učestalije nego učenici koji nisu doživjeli vršnjačko nasilje.

H3: Postoji statistički značajna povezanost između doživljenog vršnjačkog nasilja i percepcije školske klime. Što je stupanj doživljenog vršnjačkog nasilja viši, percipiranje nastavničke podrške učenicima i suradničkih odnosa među učenicima je niže. Što je stupanj doživljenog vršnjačkog nasilja viši konfliktnih odnosa među učenicima je više.

3. METODA

3.1. Ispitanici

U istraživanju je sudjelovalo 196 učenika Tehničke škole Bjelovar, od čega je 27 djevojaka i 169 mladića između 14 i 20 godina. Najviše ispitanika, njih 64 pohađa prvi razred, 56 učenika pohađa drugi razred, 43 učenika pohađa treći razred, a 33 učenika četvrti razred.

3.2. Mjerni instrumenti

Demografski podaci. U svrhu prikupljanja demografskih podataka od ispitanika, prikupljeni su spol, dob i razred koji učenici pohađaju.

Nasilje. S nekoliko pitanja je provjereno jesu li se učenici tijekom svog školovanja u Tehničkoj školi Bjelovar osjećali nelagodno radi drugih učenika ili nastavnika, jesu li bili izloženi nekom od oblika nasilja od strane drugih učenika i nastavnika te ako da, kojim oblicima su bili izloženi. Na prve dvije tvrdnje učenici odgovaraju na skali Likertova tipa od 1 (Uopće se ne slažem) do 5 (U potpunosti se slažem), a primjer tvrdnje glasi: „Tijekom školovanja u Tehničkoj školi Bjelovar, bilo je situacija u kojim sam se osjećao/osjećala nelagodno radi drugih učenika“. Na tvrdnju „Tijekom školovanja u Tehničkoj školi Bjelovar doživio/doživjela sam barem jedan od oblika nasilja“ odgovaraju s Da ili Ne, a na posljednju tvrdnju pišu vlastiti odgovor.

Skala konstruirana u okviru projekta Multisite violence prevention (2004). Pomoću skale su ispitana tri aspekta školske klime od strane učenika, a to su odnosi među učenicima, odnosi učenika i nastavnika te prijava nasilja. Skala sadrži 17 tvrdnji. Prvi faktor, „Nastavnička podrška učenicima“ ima 7 tvrdnji, a primjer tvrdnje glasi: „Nastavnici se odnose s poštovanjem i uvažavanjem prema učenicima“. Drugi faktor, „Konfliktni odnosi među učenicima“ sastoji se od 4 tvrdnje, a primjer tvrdnje glasi: „Učenici se fizički sukobljavaju“. Treći faktor, „Suradnički odnosi među učenicima“ ima 6 tvrdnj, a primjer glasi: „Učenici pažljivo slušaju jedni druge“. Učenici na pitanja odgovaraju na skali Likertova tipa od 1 (Uopće se ne slažem) do 5 (U potpunosti se slažem).

3.3.Postupak

Na učeničkom vijeću predstavnicima svih razreda predstavljena je tema istraživanja. Potom su učenici na papire zapisali vlastito osmišljene tvrdnje vezane uz nasilje u školama. Od zapisanih tvrdnji odabrano je nekoliko koje će se uvrstiti u istraživanje. Osim tih tvrdnji, dodani su još demografski podaci i skala školske klime.

Upitnik je kreiran u Google obrascima nakon čega je poveznica za istraživanje prosljeđena svim razredima u njihove kanale u sustavu Microsoft Teams. Učenici su zamoljeni od strane predstavnika svog razreda, od strane stručne službe i razrednika da sudjeluju u istraživanju. Ispunjavanje upitnika trajalo je otprilike 5 minuta nakon čega su prikupljeni podaci obrađeni.

4. REZULTATI I DISKUSIJA

Nakon provedenog online istraživanja u kojem su sudjelovali učenici Tehničke škole Bjelovar, dobiveni podaci su analizirani u SPSS 20 statističkom programu. Dobiveni rezultati prikazani su u nastavku.

Prikupljeni su podaci o tome jesu li se učenici tijekom svog školovanja osjećali nelagodno radi drugih učenika ili nastavnika te jesu li doživjeli nasilje u školi. Frekvencije i postoci raspodjele prikazani su u Tablici 1., Tablici 2. i Tablici 3.

Tablica 1. Frekvencija (f) i postotak (%) učenika s obzirom na osjećaj nelagode radi drugih učenika.

Osjećaj nelagode radi drugih učenika	f	%
Uopće se ne slažem	99	50,5
Uglavnom se ne slažem	54	27,6
Niti se ne slažem niti se slažem	0	0
Uglavnom se slažem	25	12,8
U potpunosti se slažem	18	9,2

Iz Tablice 1. vidljivo je kako se najveći broj učenika, njih 99 (50,5%) uopće nije osjećalo nelagodno radi drugih učenika. Uglavnom nelagodno radi drugih učenika osjećalo se 25 učenika (12,8%), a potpuno njih 18 (9,2%).

Tablica 2. Frekvencija (f) i postotak (%) učenika s obzirom na osjećaj nelagode radi nekih profesora.

Osjećaj nelagode radi profesora	f	%
Uopće se ne slažem	66	33,7
Uglavnom se ne slažem	69	35,2
Niti se ne slažem niti se	0	0

slažem		
Uglavnom se slažem	35	17,9
U potpunosti se slažem	26	13,3

Iz Tablice 2. vidljivo je kako najveći broj učenika, njih 69 (35,2%) izvještava da se uglavnom nisu osjećali nelagodno radi profesora. S druge strane, ukupno 61 učenika (31,2%) uglavnom se ili potpuno slaže s tvrdnjom da su se osjećali nelagodno radi nekih profesora.

Tablica 3. Frekvencija (f) i postotak (%) učenika s obzirom na doživljaj nekog od oblika nasilja (verbalno, fizičko, emocionalno, elektroničko, seksualno, kulturalno, ekonomsko) od strane drugih učenika.

Doživljeno nasilje	f	%
Da	35	82,1
Ne	161	17,9

Iz Tablice 3. vidljivo je kako 161 učenik (82,1%) nije doživjelo niti jedan oblik nasilja, dok je njih 35 (17,9%) doživjelo jedan od oblika nasilja od strane drugih učenika. Pritom, učenici navode da je riječ o verbalnom nasilju, vrijeđanju, ruganju, širenju laži, psovanju i naguravanju. Dobiveni rezultati u skladu su s drugim istraživanjima. Naime, Puzić, Baranović i Doolan (2011) su u svom istraživanju utvrdile kako su ogovaranje i ismijavanje najčešće prisutni oblici nasilja u školama, dok je Pregrad (2011) utvrdio da su to ogovaranje, ismijavanje, verbalno nasilje i vrijeđanje među učenicima. Puzić, Baranović i Doolan (2011) su utvrdili kako 42% učenika navodi da je u njihovoj školi došlo do fizičkog nasilja. Prema našim rezultatima, samo je jedna osoba navela naguravanje kao jedan od doživljenih oblika vršnjačkog nasilja.

Kako bi se provjerilo kako učenici i učenice percipiraju školsku klimu, provedena je deskriptivna analiza podataka. Rezultati su prikazani u Tablici 4.

Tablica 4. Deskriptivni podaci percepcije školske klime, odnosno suradničkih odnosa između učenika, konfliktnih odnosa između učenika te nastavničke podrške učenicima.

	Muški=169		Ženski=27	
	M	SD	M	SD
Suradnički odnosi između učenika	3.50	,99	3.46	1,04
Konfliktni odnosi između učenika	2.40	,95	2.38	1,03
Nastavnička podrška učenicima	3.56	,77	3.69	,89

Iz Tablice 4. vidljivo je kako prosjek percipiranja suradničkih odnosa između učenika iznosi 3.50, konfliktnih odnosa među učenicima 2.40, a prosjek percipiranja nastavničke podrške učenicima 3.56 kod mladića. Kod djevojaka, prosjek percipiranja suradničkih odnosa između učenika iznosi 3.46, konfliktnih odnosa između učenika 2.38, a prosjek percipiranja nastavničke podrške učenicima 3.69. Budući da viši rezultat na skali znači pozitivnije percipiranje, navedeno ukazuje kako ispitanici percipiraju da u školi vlada suradnja među učenicima te kako su nastavnici skloni pružati podršku svojim učenicima, dok prisutnost konfliktnih odnosa percipiraju nižom. Također, nema razlika u percipiranju navedenih odnosa između učenika i učenica škole. Dobiveni rezultati u skladu su s rezultatima Puzić, Baranović i Doolan (2011).

Učenici u najvećoj mjeri iskazuju kako se prijateljski odnose jedni prema drugima, međusobno si pomažu, dobro se slažu, uvažavaju tuđa mišljenja tijekom rasprava na nastavi i pažljivo slušaju jedni druge. Kada je riječ o konfliktnim odnosima između učenika, učenici se ne slažu da dolazi do fizičkog sukobljavanja niti da se neki učenici isključuju iz školskih aktivnosti. Također, ne slažu se da dolazi do ismijavanja i vrijeđanja. Što se tiče tvrdnje da učenici ogovaraju jedni druge, jedina je tvrdnja kod koje nema većih odstupanja u mišljenju. Naime, 75 učenika ne slaže se s navedenim, 63 učenika je neutralno, a 58 učenika slaže s ovom tvrdnjom iz čega proizlazi da je ogovaranje često prisutno. Nadalje, učenici u najvećoj mjeri navode da se mogu slobodno obratiti nastavnicima za pomoć kada dođu u sukob s drugim učenicima te da se prilikom prijave nasilja nastavnici uključuju i pomažu u rješavanju istog. Također, učenici smatraju da se nastavnici odnose s poštovanjem i uvažavanjem prema učenicima te da su pravedni. Nadalje, u odnosu na prethodno navedene tvrdnje, u nešto

manjoj mjeri učenici smatraju da ih nastavnici ohrabruju da prijave nasilje te da pažljivo slušaju mišljenje učenika.

Nadalje, kako bi se provjerilo postoje li razlike u percipiranju školske klime ovisno o stupnju doživljenog nasilja, provedena je deskriptivna analiza. Rezultati su prikazani u Tablici 5.

Tablica 5. Percepcija školske klime, odnosno suradničkih odnosa između učenika, konfliktnih odnosa između učenika i nastavničke podrške učenicima ovisno o tome jesu li učenici doživjeli neki oblik vršnjačkog nasilja tijekom školovanja ili nisu.

	Nasilje			
	Da=35		Ne = 161	
	M	SD	M	SD
Suradnički odnosi između učenika	3.02	,98	3.70	,69
Konfliktni odnosi između učenika	3.36	1,04	2.19	,80
Nastavnička podrška učenicima	2.87	1,20	3.62	,69

Iz Tablice 5. vidljivo je kako prosjek percipiranja suradničkih odnosa između učenika iznosi 3.70, konfliktnih odnosa među učenicima 2.19, a prosjek percipiranja nastavničke podrške učenicima 3.62 kod učenika koji ne izvještavaju o doživljenom vršnjačkom nasilju. Kod učenika koji izvještavaju o doživljenom vršnjačkom nasilju, prosjek percipiranja suradničkih odnosa između učenika iznosi 3.02, konfliktnih odnosa između učenika 3.36, a prosjek percipiranja nastavničke podrške učenicima 2.87. Budući da viši rezultat na skali znači pozitivnije percipiranje, navedeno ukazuje kako ispitanici koji su doživjeli vršnjačko nasilje percipiraju više konfliktnih odnosa među učenicima te manje suradnje među učenicima i nastavničke podrške od učenika koji ne izvještavaju o doživljenom vršnjačkom nasilju. Navedeni su rezultati u skladu s istraživanjem Puzić, Baranović i Doolan (2011). Učenici koji

izvještavaju o manje nasilja također pozitivnije percipiraju školsku klimu za razliku od učenika koji izvještavaju o više nasilja. Navode da se učenici dobro slažu i vole biti u školi. Razlika u odnosu na naše istraživanje jest u tome što učenici koji izvještavaju o manje nasilja negativnije procjenjuju podršku od strane nastavnike od učenika koji izvještavaju o više nasilja (Puzić, Baranović i Doolan, 2011).

Također, ispitana je povezanost percepcije školske klime, odnosno suradničkih odnosa između učenika, konfliktnih odnosa između učenika i nastavničke podrške učenicima i stupnja doživljenog nasilja. Rezultati su prikazani u Tablici 6.

Tablica 6. Povezanost percepcije školske klime – suradnički odnosa između učenika, konfliktnih odnosa između učenika i nastavničke podrške učenicima i stupnja doživljenog nasilja.

	Suradnički odnosi između učenika	Konfliktni odnosi između učenika	Nastavnička podrška učenicima	Vršnjačko nasilje
Suradnički odnosi između učenika	1	-.503**	.638**	-.328**
Konfliktni odnosi između učenika		1	-.340**	.471**
Nastavnička podrška učenicima			1	-.290**
Vršnjačko nasilje				1

Iz Tablice 6. vidljivo je da postoji statistički značajna negativna povezanost između vršnjačkog nasilja i suradničkih odnosa među učenicima te između vršnjačkog nasilja i nastavničke podrške učenicima. Što je vršnjačkog nasilja u školi više, to je percipiranje suradnje među učenicima, kao i percipiranje podrške od strane nastavnika niže. Postoji statistički značajna pozitivna povezanost vršnjačkog nasilja i konfliktnih odnosa između

učenika. Dakle, što je vršnjačkog nasilja više, učenici procjenjuju više konfliktnih situacija između učenika. Dobiveni rezultati u skladu su s rezultatima Vlah i Perger (2014) koje su u svom istraživanju utvrdile kako je doživljaj učenika o školskoj klimi nepovoljniji što je vršnjačkog nasilja više.

Iako vršnjačko nasilje nije često, ipak se događa. Stoga treba raditi na suzbijanju istog. Navedeno se može spriječiti stalnim nadzorom ponašanja učenika, propitivanja nekih nepoželjnih radnji na satu ili odmoru poput podsmjehivanja, kolutanja očima, sarkazma prema nekim učenicima i sl. te provjeravati osjećaje učenika. Također, poželjno je na satu razredne zajednice redovito razgovarati s učenicima o navedenoj temi i ukazivati na važnost prijave nasilja ukoliko je ono doživljeno, kao i ukazivati učenicima na to da se mogu obratiti svim profesorima i stručnoj službi i tako pomoći u sprečavanju daljnjeg nasilja među učenicima. Važno je ohrabriti druge učenike, promatrače, da djeluju, točnije da pruže pomoć žrtvi te prijave nasilje osoblju škole.

5. ZAKLJUČAK

Školska klima podrazumijeva odnose između nastavnika, učenika i ostalih zaposlenika škole, a poželjno je da ti odnosi budu kvalitetni kako bi se školska klima mogla smatrati pozitivnom. Cilj ovog istraživanja bio je provjeriti kako učenici Tehničke škole Bjelovar percipiraju školsku klimu, točnije tri aspekta školske klime, a to su suradnički odnosi između učenika, nastavnička podrška učenicima te konfliktni odnosi između učenika. Dobiveni rezultati pokazali su da učenici percipiraju da vlada dobra suradnja među učenicima te da im nastavnici pružaju podršku ukoliko im je ona potrebna, ali i da konflikti među učenicima nisu toliko izraženi. Ipak, nekolicina učenika izjasnila se da je doživjela jedan od oblika vršnjačkog nasilja, a uglavnom navode verbalno nasilje, ismijavanje, ogovaranje i vrijeđanje. Stoga smo provjerili postoji li razlika u percipiranju već navedenih aspekata ovisno o doživljenom nasilju. Učenici koji izvještavaju o doživljenom nasilju percipiraju da je u školi više konfliktnih odnosa, da je suradnja niža te da je podrška od strane nastavnika niža nego što to percipiraju učenici koji izvještavaju da nisu doživjeli vršnjačko nasilje što je u skladu s očekivanjima.

6. LITERATURA

- Baranović, B., Domović, V. i Štirbić, M. (2006). O aspektima školske klime u osnovnim školama u Hrvatskoj. *Sociologija i prostor*, 44(4), 485-504.
- Buljubašić – Kuzmanović, V. (2010). Socijalne kompetencije i vršnjački odnosi u školi. *Pedagoška istraživanja*, 7, 191-201.
- Grgin, T. (1997). *Edukacijska psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Holtappels, H. G. i Meier, U. (2000). Violence in Schools. *European Education*, 32 (1):66-79.
- Knežević, M. i Baradić, V. (2004): Informacije o provedenom Upitniku o ponašanju u školi među učenicima. *Život i škola*. 12 (2). 76-86.
- Khoury-Kassabri, M.; Benbenishty, R.; Astor, R. A. i Zeira, A. (2004). The Contributions of Community, Family, and School Variables to Student Victimization. *American Journal of Community Psychology*, 34 (3/4):187-204.
- Kudek Mirošević, J. (2013): Percepcija razredničkih kompetencija učenika nižih i viših razreda osnovne škole. *Kriminologija i socijalna integracija*. 20 (2). 47-58.
- Olweus, D. (1998): *Nasilje među djecom u školi: što znamo i što možemo učiniti*. Školska knjiga. Zagreb.
- Pregrad, J. (2011). *Priručnik: Program prevencije vršnjačkog nasilja "Za sigurno i poticajno okruženje u školama"*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- Puzić, S., Baranović, B. i Doolan, K. (2011). Školska klima i sukobi u školi. *Sociologija i prostor*, 191(3), 335-358.
- Rončević, N., Beno, J. i Vukelić, N. (2018). Razlike u percepciji školske klime srednjoškolaca s obzirom na osnivača škole. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 41(1), 59-70.
- Smontara, P. (2008): Školsko ozračje i nasilje među učenicima. U. Kolesarić, V. (ur.): *Nasilje nad djecom i među djecom*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Osijeku. Osijek. 461-476.
- Velki, T. i Vrdoljak, G. (2013): Uloga nekih vršnjačkih i školskih varijabli u predviđanju vršnjačkoga nasilnog ponašanja. *Društvena istraživanja*. 22 (1). 101-120.

Vlah, S. i Perger, N. (2014). Povezanost vršnjačkog nasilja s percipiranom školskom klimom kod učenika osnovne škole. *Kriminologija i socijalna integracija*, 22(1), 1-25.

Vrgoč, H. (1997). Školsko i razredno-nastavno ozračje u funkciji unapređivanja odgoja i obrazovanja. U: H. Vrgoč (ur.), *Školsko i razredno-nastavno ozračje: put prema kvalitetnijoj hrvatskoj školi i nastavi* (str. 9-16). Zagreb: Hrvatski i pedagoško-književni zbor.